

TOWARZYSTWO
NAUKOWE
KATOLICKIEGO
UNIwersYTETU
LUBELSKIEGO
JANA PAWŁA II

KATOLICKI
UNIwersYTET
LUBELSKI
JANA PAWŁA II

ENCYKLOPEDIA KATOLICKA

Tom XI

KOMITET HONOROWY

STANISŁAW KARDYNAŁ DZIWIŚZ
JÓZEF KARDYNAŁ GLEMP
HENRYK KARDYNAŁ GULBINOWICZ
FRANCISZEK KARDYNAŁ MACHARSKI
STANISŁAW KARDYNAŁ NAGY
ARCYBISKUP JÓZEF KOWALCZYK
ARCYBISKUP JÓZEF MICHAŁIK
ARCYBISKUP JÓZEF ŻYCIŃSKI

LU AN – „MARYAWITA”

LUBLIN 2006

ŁOMONOSOW MICHAŁ WASILJEWICZ, ur. 19 XI 1711 w Miszaninse k. Denisowki, zm. 15 IV 1765 w Petersburgu, przyrodnik, filozof, filolog i poeta.

W 1731-35 uczył się w Akademii Spaskiej w Moskwie, 1734 w Akademii Kijowskiej oraz 1735 w Gimnazjum Akademickim w Petersburgu; 1736-39 studiował fizykę, matematykę i chemię na uniw. w Marburgu pod kierunkiem Ch. Wolffa oraz 1739-40 metalurgię i mineralogię we Freibergu k. Drezna pod kierunkiem Johanna Friedricha Henckla; po powrocie do Petersburga 1741 pracował na uniw., gdzie 1745 został prof. chemii i dzięki jego staraniom powstało nowoczesne laboratorium chemiczne; 1755 zainicjował założenie uniw. w Moskwie; 1760 został członkiem Szwedz. Akademii Nauk, a 1764 Bolońskiej Akademii Nauk.

Twórczość nauk. Ł. obejmuje m.in. przyrodznawstwo (fizyka, chemia, geologia, mineralogia, geografia, astrofizyka), nauki human. (historia, ekonomia, filologia) i technologię (metalurgia, hutnictwo szkła, ceramika); uważał on, że każdy wnikliwy badacz przyrody powinien znać życie społ. i polit., a humanista mieć gruntowną wiedzę z zakresu przyrodznawstwa; poglądy rel. Ł. były zbliżone do deizmu; religię uważał za społ. zło i przeciwstawiał jej swoją filozofię naturalną, wyznając jednocześnie wiarę w rozumnego Stwórcę; w tej koncepcji pojęcie Boga i świata związane były ze sobą nierozłącznie – postęp nauki nie zaprzecza mocy Bożej, ale jest pośrednim dowodem jej istnienia we wszechświecie; Ł. twierdził, że stworzenie świata nie może być czynem jednorazowym, lecz musi stanowić nieskończony proces ciągły; o przebiegu zjawisk przyrody (składających się na ten proces) decyduje nie każdorazowa interwencja wszechmądrych Stwórcy, lecz zależności przyczynowe; wg Ł. wieczność Boga warunkuje wieczny charakter świata.

Ł. sformułował prawo zachowania masy w reakcjach chemicznych, stworzył korpuskularną teorię ciepła i odkrył atmosferę planety Wenus; odrzucił (20 lat przed A.L. Lavoisierem) teorię flogistonu i twierdził, że w czasie spalania substancje reagują z powietrzem, a także (88 lat przed Jönsem Jacobem Berzeliussem) wydedukował istnienie izomerów. W dziedzinie literatury tworzył ody triumfalne i panegiryczne, a także poematy dydaktyczne i tragedie; napisał gramatykę reformującą ros. język lit., opublikował pierwszą historię Rosji. Większość rękopisów Ł. zaginęła, gdyż na rozkaz ces. Katarzyny II archiwum prywatne zostało po jego śmierci opieczętowane i usunięte z domu; dowartościowanie osiągnięć nauk. Ł. nastąpiło wraz z rozwojem filozofii materialistycznej w ZSRR; w 30. latach XX w. w Archiwum Akademii Nauk ZSRR zebrano materiały dotyczące działalności Ł. (ok. 240 dokumentów), a po II wojnie świat. odnaleziono dalszych kilkaset; Ł. uważany jest za założyciela nauki ros.; jego dzieła zostały wydane m.in. jako *Sobranije soczinienij* (I-VIII, Mwa 1934-48) i *Połnoje sobranije soczinienij* (I-XI, Mwa 1950-57); w języku pol. ukazały się *Pisma filozoficzne* (I-II, Wwa 1956).

I. Złotowski, *Michał Ł. Życie i twórczość*, Kr 1954; I. Złotowski, *Wstęp*, w: *Michał Ł., Pisma filozoficzne*, Wwa 1956, I s. VII-XXXVII; M. Leicester, *Mikhail Lomonosov and Manufacture of Glass and Mosaics*, *Journal of Chemical Education* 46(1965) 295-298; G.J. Pawłowa, A.S. Fiedorow, *Michał Wasiljewicz Ł.*, Mwa 1980; B.M. Kedrow, *DSB VIII* 467-472 (bibliogr.); G.B. Kauffman, F.A. Miller, *Mikhail Vasil'evich Lomonosov (1711-1765). Founder of Russian Science – A Philatelic Portrait*, *Journal of Chemical Education* 65(1988) 953-958; E. Lebediew, *Lomonosow*, Mwa 1990.

Marian Wnuk